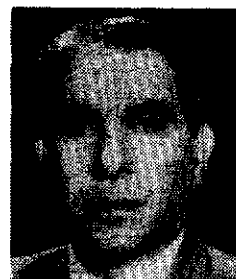

رابطه آزادی اقتصادی با شکوفائی اقتصادی

نوشته دکتر هوشنگ طالع

در ماه ژانویه سال جاری میلادی، کتابی به نام «آزادی اقتصادی جهان: ۱۹۹۵-۱۹۷۵ Economic Freedom of the World: 1975-1995» انتشار یافت. این کتاب فرآیند بحث‌های شش گردهم‌آیی است که میان سالهای ۱۹۸۶ تا ۱۹۹۳ با حضور گروهی از برجسته‌ترین اقتصاددانان جهان، برگزار شده است. هزینه این گردهم‌آیی‌ها از سوی مؤسسه فرایزر در «وان کور» کانادا (Fraiser Institut of Vancouver) و صندوق «لیبرتی» در ایستدیناپولیس ایالات متحده آمریکا (Liberty Fund of Indinapolis) تأمین شده است. این کتاب بر پایه دستاوردهای گردهم‌آیی‌های بالا، از

دکتر هوشنگ طالع

مفاهیم آزادی اقتصادی و آزادی سیاسی
برای پایان دادن به این گفتگوها، می‌بایست دو مسأله اساسی زیر را مورد بررسی قرار داد:
یکم- دستیابی به تعریف روشنی از آزادی اقتصادی و چگونگی اندازه‌گیری آن.
هرگاه بتوان تعریف دقیقی از این مسأله بدست داد، در آن صورت پایه مشترکی برای بحث و بررسی‌ها، وجود خواهد داشت.
دوم- کمبود داده‌ها.
کمبود داده‌ها، باعث می‌شود تا نتوان تعداد زیادی

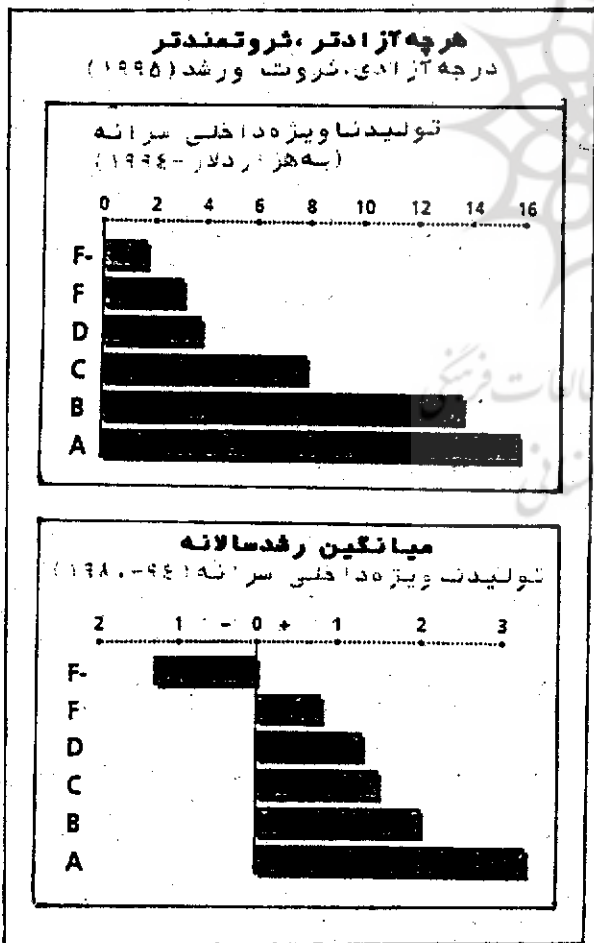
با وجودی که سالهاست بحث پیرامون لزوم «دخالت» یا «عدم دخالت» در امور اقتصادی از دو سو جریان دارد، اما هنوز نتیجه‌های قطعی در این مورد بدست نیامده است.

گرچه امروز، پیروی از اصول برنامه‌ریزی مرکزی و مالکیت دولت بر بنگاههای اقتصادی، الگوی دلخواهی نیست، و حتی کشورهای در حال رشد نیز، از ارتفاع دیوارهای گمرکی کاسته و حرکت سرمایه را آزادتر کرده‌اند، اما هنوز بر سر این مسأله که دولت‌ها تا چه حد مجازند، و یا موظفند در امور اقتصادی دخالت کنند، اختلاف نظرها پابرجاست.

در کشورهای تبه‌دست افریقا، آمریکای جنوبی و آسیا «خرد حاکم» معتقد است که دولت می‌بایست از راه مالکیت بنگاههای اقتصادی و دیوارهای بلند گمرکی، کشور را به سوی توسعه اقتصادی راهبر شود.

لیبرال‌ها معتقدند که در اثر فروپاشی شوروی سابق، یعنی محور نظامهای اقتصادی متکی بر برنامه‌ریزی متمرکز، مالکیت دولت بر همه ابزار تولید و در نتیجه نظارت همه جانبه دولت بر اقتصاد، باعث فضای باز در زمینه مسایل اقتصادی خواهد شد که این امر، رشد سریع و پایدار را در همه زمینه اقتصادی و در نتیجه اجتماعی به بار خواهد آورد. از سوی دیگر، گروهی معتقدند که رشد شکست‌انگیز اقتصادهای خاور آسیا نشان می‌دهد که هرگاه نظارت دولت بر اقتصاد به شیوه‌ای هوشمندانه اجرا شود، می‌تواند چنین نتیجه‌هایی را به بار آورد.

نمودار شماره یک

مأخذ: آزادی اقتصادی جهان

اعتقاد دارند که کشورهای جنوب خاوری آسیا، برخلاف کشورهای غربی نخست به هدف‌های رشد دست یافته‌اند و سپس آزادی اقتصادی را بدست آورده‌اند.

اما، مسأله مهم در این جاست که اقتصاد کشورهای جنوب خاوری آسیا، سالهاست که برخلاف پستار همگانی، از آزادی‌های زیاد برخوردارند.

از سوی دیگر، می‌توان به کشور چین اشاره کرد که بدنبال آزادسازی اقتصادی در سال ۱۹۷۸، به رشد اقتصادی قابل توجهی دست یافته است.

البته باید توجه داشت که نوعی سردرگمی میان مفاهیم آزادی اقتصادی و آزادی سیاسی، نیز بر اذهان حکمفرماست که به خودی خود بر پیچیدگی مسأله بیش از پیش می‌افزاید.

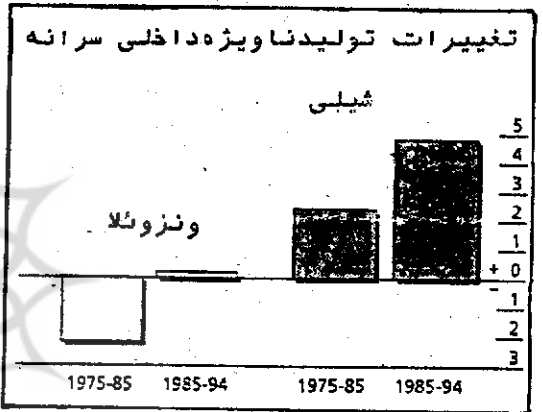
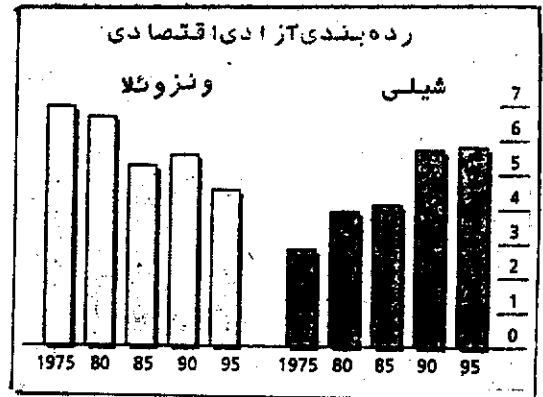
این پژوهش کوشش کرده است، تا مفاهیم و میزان آزادی‌های اقتصادی را تعیین کرده و به اقتصاددانان نشان دهد که تا چه اندازه مسأله آزادی دقیق و ظریف است. این مسأله را با یک بررسی ساده و مقایسه حجم هزینه‌های عمومی با تولید ناویژه داخلی، یا گستره نگاههای اقتصادی تحت حاکمیت دولت و یا

دسته‌بندی شده‌اند. این نمودار، هم چنین رابطه میان آزادی‌های اقتصادی، ثروت و رشد تولید ناویژه داخلی سرانه را نشان می‌دهد.

شاید بتوان این ایراد را وارد کرد که ارتباط نشان داده شده در نمودار شماره یک، تنها یک «کلی‌گویی» است و نمی‌تواند زوایای تاریک مسأله را به ما بنمایاند. در آن صورت نمودار شماره ۲، مثال مشخص‌تری را به ما نشان می‌دهد.

میان سالهای ۹۵-۱۹۷۵، دولت شیلی به تدریج بر آزادی‌های اقتصادی در کشور افزوده است. برعکس در همان زمان در کشور ونزوئلا آزادی‌های اقتصادی محدودتر شده‌اند. بدین سان

ونزوئلا در برابر شیلی

مأخذ: آزادی اقتصادی جهان

از کشورها را برای زمان درازی مورد بررسی و مقایسه قرار داده و به این نتیجه رسید که آیا میان آزادی‌های اقتصادی و شکوفایی و رفاه اقتصادی، رابطه معقولی وجود دارد یا نه؟

در بررسی حاضر با توجه به دو مسأله اساسی بالا، کوشش شده است به این پرسش پاسخ داده شود که آیا دخالت دولت‌ها در امور اقتصادی، باعث افزایش رشد اقتصادی می‌شود، یا از آن جلوگیری می‌کند.

فرایند این بررسی که با بهره گیری از بهترین‌های این رشته و صرف هزینه قابل توجه، به مدت هشت سال به درازا کشیده است، نشان می‌دهد که کشورهایی که دارای آزادی اقتصادی بیشتری بوده‌اند، از درآمد سرانه بالاتری نیز برخوردار هستند. این بررسی ۱۰۲ کشور جهان را در یک دوره ۲۰ ساله در برمی‌گیرد.

نمودار شماره یک، رابطه مزبور را به روشنی نشان می‌دهد. در این نمودار، کشورها به گروه‌های A تا F بر پایه میزان آزادی اقتصادی آنان در سال ۱۹۹۵،

می‌بینیم که طی سالهای مزبور، تولید ناویژه سرانه مردم شیلی افزایش یافته است، در صورتی که در کشور ونزوئلا، پدیده عکس آن بسه چشم می‌خورد.

اگر مسأله به این سادگی است و ارتباط معقولی میان میزان آزادی‌های اقتصادی و رشد تولید ناویژه داخلی وجود دارد، چرا به این گفتگوها پایان داده نمی‌شود.

باید دانست که این «ارتباط»، لزوماً بازگو کننده «علیت» نیست. برخی

فروشگاه بهران پرودت

تأمین کلیه لوازم تأسیساتی

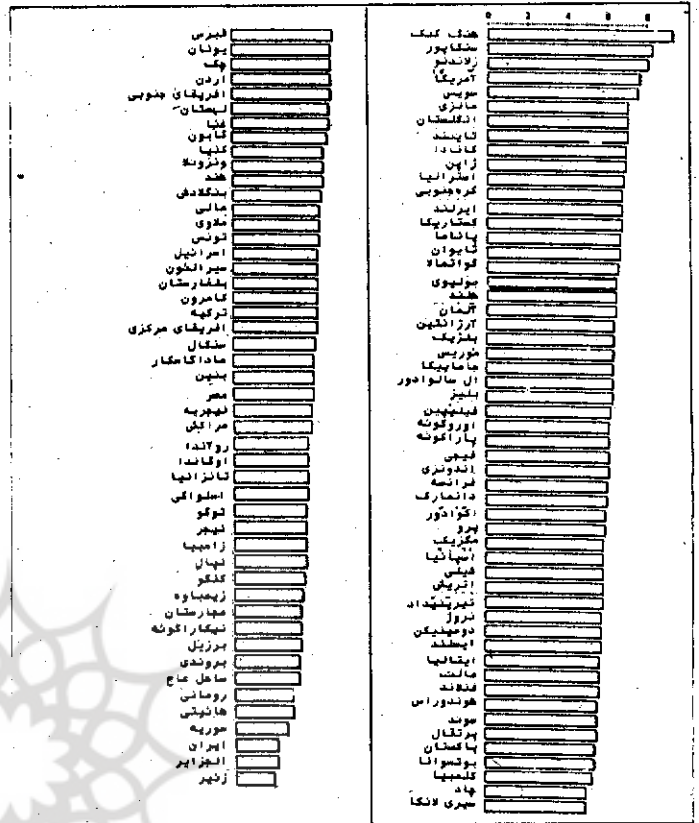
سرما، گرما

اجراء، تعمیر و نگهداری

نشانی: خیابان طالقانی، بعد از چهارراه

بهار، پاساژ روشن، طبقه زیرین، پلاک ۷

تلفن: ۷۵۲۹۴۶۵ فاکس: ۷۵۳۸۵۹۱

معیارهای هفده گانه

- بسیاری
- اندازه گیری میزان آزادی اقتصادی، نخست باید راههایی را که حکومتها بدان وسیله محدودیتها را اعمال می کنند، شناخت. نویسندگان کتاب مزبور، ۱۷ معیار را در چهار بخش اساسی زیر برای تعیین این مسأله رده بندی کرده اند:

نخست- پول و تورم: آیا دولت، پول ملی را حمایت می کند.

این بخش در برگزیده میزان تورم، هم آهنگی افزایش حجم پول در گردش با ظرفیت اقتصاد ملی و حق شهروندان برای برخورداری از حسابهای ارزی در داخل و خارج از کشور است.

دوم- طرز اداره دولت و مقررات دولتی. چه کسی تصمیم می گیرد که چه چیزی و به چه میزان باید تولید شود و چه چیزی و به چه مقدار به مصرف برسد؟ سهم کالاهایی که زیر پوشش این گونه تصمیم گیری قرار دارند در کل تولید ناویژه ملی چه میزان است؟ چه تعداد از کل نگاههای اقتصادی و یا به گفته بهتر، از توان اقتصادی کشور، وسیله دولت کنترل می شود. آزادی برای ورود به بازارهای گوناگون و کنترل نرخ بهره (تعیین نرخ سپرده ها و وامها)، از دیگر معیارهای این بخش

محتسب می شوند. سوم- مالیات: آیا مردم آزاد هستند که ایجاد درآمد کنند و آن را برای خود نگاهدارند؟ این معیارها، مسائلی مانند «بیارانه» و پرداخت های دیگر به افراد و گروهها را به عنوان بخشی از تولید ناویژه داخلی نیز در برمی گیرد. سطح و اثر مالیات نهایی (Marginal Taxation) و مسأله اجبار و اختیار، از دیگر معیارهای این بخش اند. چهارم- مبادله جهانی: آیا مردم آزادند که کالا و پول را با بیگانگان معاوضه کنند؟ معیارهای این بخش شامل مالیات بر صادرات و واردات نیز هست. اختلاف میان قیمت رسمی و قیمت ارز در بازار سیاه، حجم بالقوه و بالفعل بازرگانی افزون بر آن، محدودیت های حرکت سرمایه نیز در این بخش مورد نظر قرار گرفته است.

اقتصاددانان نامبرده با توجه به این معیارها، یکصد و بیست کشور جهان را در ده رده (صفر تا ۱۰)، رده بندی کرده اند. رده «صفر» به معنای آن است که کشور بطور درست از نظر اقتصادی غیرآزاد است و رده «ده» یعنی آن که آزادی اقتصادی به طور کامل وجود دارد. سالهای مورد بررسی عبارتند از، سالهای ۱۹۸۰، ۱۹۸۵، ۱۹۹۰، ۱۹۹۳ و ۱۹۹۵ (با توجه به آخرین آمارهای موجود و قابل دسترسی).

از سوی دیگر، پس از انجام رده بندی، این مسأله مورد توجه قرار گرفته که چه وزنی باید برای هر یک از معیارها در نظر گرفت.

برای رسیدن به یک پاسخ قابل قبول، پژوهشگران دو روش زیر را مورد ارزیابی قرار داده اند. البته باید توجه داشت که رسیدن به یک پاسخ قطعی در این زمینه بسیار مشکل است.

- ۱- وزن یکسان برای همه عوامل
  - ۲- وزنه های گوناگون برای عوامل مختلف
- در این جا، دو شکل از مسأله مورد بررسی قرار گرفته

مأخذ: آزادی اقتصادی جهان

محدودیت های بازرگانی و حرکت ارز و سرمایه، نمی توان بدست آورد. این مسأله، همبسته ای است از مسائلی که عنوان شد، و بسیاری عوامل دیگر.

گوسر آزادی اقتصادی، حق مالکیت و حق انتخاب آن است. افراد از نظر اقتصادی آزادند، در صورتی که خانه آنها که به صورت قانونی بدست آمده باشد، از هرگونه دستبرد و دخول غیرقانونی مصون باشد. آزادی دخل و تصرف، معاوضه، فروش و یا هدیه کردن اموال غیرمنقول (در صورتی که زینتی به حق دیگران وارد نیارد)، از همین مقوله است. گرچه این موارد، بسیار طبیعی جلوه می نماید، اما باید به خاطر داشته باشیم که اولین گامی که هر دولت در زمینه محدود کردن آزادی های اقتصادی برمی دارد، عبارت است از، عدم حمایت از حق مالکیت مشروع و مصادره اموال و مانند آن. بیگاری گرفتن از شهروندان زیر نام نظام وظیفه اجباری، تعیین قیمت کالاها، خارج از مکانیسم بازار در همین زمینه رده بندی می شود. مسأله زیرکانه تر، پی گیری نوعی سیاست مالی است که باعث «ابرتورم» می شود و ارزش پول ملی را بشدت

بھی تو ابرن

شرکت حمل و نقل بین المللی

«با مسئولیت محدود»

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، بین ولیعصر و حافظ، شماره ۱۶۵، طبقه ۲، شماره ۷

تلفن: ۶۲۰۷۱۳۸ - ۶۲۹۳۳۶۵ فاکس: ۶۴۰۶۶۷۸

است.

۱-۲. برای تعیین وزن عوامل مختلف، نظرات کارشناسانی که دستکم در سه گردهم‌آیی نهایی شرکت داشته‌اند، مورد نظر قرار گرفته است.

۲-۲. وزن عوامل مختلف، بر پایه بررسی‌هایی که وسیله کارشناسان پیرامون کشورهای مشخص، بدست آمده است، بررسی شده‌اند.

نویسندگان کتاب، روش دوم را برگزیده‌اند. شاید بنظر آید که آنان بدلیل تعصب شفلی، نظرات همکاران خود را بر دیگر معیارها ترجیح داده‌اند. اما، هرگاه زرف‌نگر باشیم، درستی کار آنان را تأیید می‌کنیم. مسأله در این جا نسبی است، یعنی برگزیدن روش دوم بر روش اول و در نظر گرفتن وزن گوناگون بر وزن یکسان برای همه عوامل، برتری دارد. از سوی دیگر، از آنجا که بررسی کارشناسان بر روی کشورهای گوناگون، کامل نبود، بناچار روش ۱-۲ مورد عمل قرار گرفته است.

(نمودار شماره ۳، رده‌بندی ۱۰۲ کشور جهان را از نظر آزادی اقتصادی بر پایه روش ۲-۱ نشان می‌دهد.) بطور کلی این مطالعه نشان می‌دهد که میان سالهای ۸۵-۱۹۷۵ تغییرات محسوسی در زمینه آزادی‌های اقتصادی در جهان انجام نگرفته است. اما از سال ۱۹۸۵، آزادی اقتصادی بطور کلی در سرتاسر جهان گسترش بیشتر یافته است.

بطوری که از نمودار شماره یک برمی‌آید، در دوران مستهفی به سال ۱۹۷۵، نوعی رابطه مستقیم و نیرومند میان آزادی اقتصادی و ثروت وجود دارد. به ویژه در مورد کشورهایی که برای سالهای متعددی از آزادی‌های اقتصادی زیادی بهره‌مند بوده‌اند. پیش از آن که مردم و بنگاه‌های اقتصادی، به آزادی‌های بدست آمده اقتصادی پاسخ دهند، زمان می‌خواهد تا آن را بیاور کنند. این اتفاقی نیست که ۶ کشوری که در صدر جدول رده‌بندی از نظر میزان آزادی‌های اقتصادی میان سالهای ۹۵-۱۹۷۵ قرار دارند، یعنی کشورهای هنگ کنگ، سویس، سنگاپور، ایالات متحده آمریکا، کانادا و آلمان، از نظر درآمد سرانه نیز در سالهای ۹۵-۱۹۹۳ در صدر قرار داشتند.

در برابر کشورهایی که در پایین جدول رده‌بندی قرار دارند، حتی توانایی تأمین درآمد سرانه متوسطی را نیز برای شهروندان خود ندارند. از سوی دیگر، تولید ناویژه داخلی سرانه در ۱۶ کشوری که در رده‌بندی آنها در این دوره افت کرده است، سالانه حدود ۰/۶ درصد کاهش یافته است. این کشورها عبارت بودند از: نیکاراگوئه، سومالی، ایران، هندوراس، ونزوئلا، کنگو، زامبیا، تانزانیا، الجزایر، مراکش، پاناما، یونان، ال‌سالوادور، سیرالئون و برزیل.

مسأله قابل توجه، رده‌بندی کشورهای خاور و جنوب خاوری آسیاست. این کشورها، زمان درازی است که از رشد اقتصادی چشم‌گیری برخوردارند. برای بسیاری این پندار نادرست وجود دارد که آزادی اقتصادی در کشورهای مزبور اندک است در حالی که هم اکنون سنگاپور در رده دوم، مالزی در رده ششم، ژاپن در رده نهم و کره جنوبی در رده دوازدهم جدول شماره یک قرار دارند. متأسفانه بدلیل نبودن آمار و ارقام کافی، رده‌بندی کشور چین امکان‌پذیر نشده است.

البته ممکن است ادعا شود که این رده‌بندی در مورد کشورهای خاور و جنوب خاوری آسیا، درست نیست. زیرا این پژوهش نتوانسته است بطور دقیق روش‌های پنهانی را که دولتها در این منطقه برای کنترل اقتصاد بکار می‌برند، بشناسد. برای مثال، دولت ژاپن با بکارگیری روشهای غیرتعارف‌ای و دستورالعمل‌های غیررسمی، حجم واردات را پایین نگاه می‌دارد. این گونه مسایل از دید پژوهشگران بدور نمانده است. آنها برای منظور کردن این مسأله، ضریب ویژه‌ای را در نظر گرفته‌اند. این ضریب بازگو کننده آن است که صادرات و واردات کشور با دیگر شاخص‌ها

همخوانی دارد یا نه؟ شاخص‌های مزبور عبارتند از: جمعیت، درجه رشد میادلات بازرگانی، دوری و نزدیکی شریکان بازرگانی خارجی و...

اما، امتیاز ژاپن در دیگر موارد، بسیار غافلگیرانه است. مصرف دولت بسیار پایین است. تنها چند بنگاه بازرگانی متعلق به دولت هستند. تورم در یک دوران ۲۰ ساله بسیار پایین بوده است. حرکت سرمایه آزاد است و مردم ژاپن می‌توانند پول خود را در هر کجای دنیا که بخواهند سرمایه‌گذاری کنند یا به سپرده بپردازند. آزادی اقتصاد تنها می‌تواند متأسلاً در مورد مسائل واردات، تحدید شده باشد. (البته باید یادآور شد که موارد ضد و تقیض در این زمینه که دیوارهای وارداتی ژاپن رفیع‌اند یا کوتاه،

مشخص نیست).

در مورد سنگاپور، یک مورد دخالت دولت در رده‌بندی‌ها منظور نشده است. صندوق مرکزی آیسندهنگری (Central Provident Fund)، از پس‌اندازهای اجباری برای بازنشستگی و دیگر موارد مانند آن بهره می‌گیرد. عدم توجه به این عامل رده‌بندی سنگاپور را بالاتر نشان می‌دهد. این برداشت بر پایه بازار آزاد نیست. اما این از قلم افتادگی آنقدر که به چشم می‌آید مهم نیست. هرگاه مسأله پس‌انداز اجباری را با آنچه که رایج است یعنی بکارگیری نظام مالیاتی برای پر کردن صندوق بازنشستگی دولتی در نظر بگیریم، نظام سنگاپور دارای محرک‌هایی نیز هست. اما درس مهم این بررسی این است که آزادی اقتصادی می‌تواند لباسی متناسب بر اندام نظام‌های گوناگون باشد.

Economic Freedom of the World: 1975-1995 By James Gwartney, Robert Lawson & Walter Block. Co-Published by 11 Institutes, including Frazer Institut in Vancouver, the Coe Institut in Washington, D.C. and the Institut of Economic Affairs in London

انجمن ملی حمایت از حقوق کودک در ایران
برگزار می‌کند:
سمینار و نمایشگاه عکس با موضوع:
نوجوانان، بزهکاری و آسیب‌های اجتماعی
فرهنگسرای اندیشه: ۶ تا ۱۱ آبان ماه ۱۳۷۵
۶ تا ۹ بعدازظهر
برنامه سمینار: ۶ و ۷ آبان ماه (۳۰/۴ تا ۷ بعدازظهر)
سالن آمفی‌تئاتر فرهنگسرای اندیشه

تعمیرگاه یورک YORQ
تعمیر کمپرسورهای سردخانه
و چیلر و قطعات یدکی
نشانی: خیابان سعدی، خیابان هدایت
نرسیده به سه راه سپهسالار، پلاک ۴۲۰
تلفن: ۷۵۲۷۹۲۲-۷۵۲۷۹۲۳